

't Tredblad

VOORJAAR 2022

JAARVERSLAGEN

IVN OLDENZAAL-LOSSER e.o.

2021

ivn natuur
educatie

Activiteiten 2022

Activiteit	Datum	Voor wie
Bijhouden plantenbakken en border Breedwijsgebouw	gehele jaar	Groep 5 van De Leemstee
Project: Kikkers in de klas	mrt t/m jun	Geselecteerde basisscholen
Cursus: Groencursus	23 mrt t/m 8 jun	Publiek
Workshop: wilde bijen	20 april	Publiek
Groenmarkt	23 april	IVN staat hier met een stand
Hulsbeekdag	24 april	IVN staat hier met een stand
Workshop waterbeestjes	7 mei	Voor schoolgidsen
Waterdiertjesproject Arboretum Poortbulten	9 mei t/m 28 mei	Basisscholen Losser e.o.
Scharrelkids doedag lente	15 mei	Kinderen en (groot)ouders
Excursie: Elfterheurne (orchideeën)	17 mei 24 mei	Publiek
Lezing: De eetbare, dier-vriendelijke tuin	1 juni	Publiek
Beestjes project heemtuin	13 t/m 25 juni	Basisscholen gr. 7 Oldenzaal
Slootjesdag IVN Landelijk Arboretum Poortbulten	12 juni	Kinderen en ouders.
Workshop "een levende tuin maak je zelf"	15 juni	Publiek
Excursie: Bijzondere wilde planten	22 jun	Publiek
Scharrelkids doedag zomer	10 juli	Kinderen en (groot)ouders
Workshop spinnen	7 september	Publiek
Herfstproject Duivelshof	12 sep t/m 24 sep	Basisscholen Losser e.o.
Herfstproject Hoge Venterink	26 sep t/m 8 okt	Basisscholen Oldenzaal groep 4
Paddenstoelencursus	28 sep t/m 8 okt	Publiek
Nacht van de Nacht	29 oktober	Publiek
Boomfeestdag	?? november	Basisschool De Linde
Lezing: Het Twentse landschap	16 november	Publiek

Beleef de natuur!

IVN laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. Dat doen we met natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes.

Wat wij doen:

In je eigen tuin, op je balkon, in de buurt en onderweg, IVN laat jong en oud overal de natuur beleven. Binnen onze vier thema's (natuur & gezondheid, kind & natuur, natuur in de buurt en natuur & recreatie) brengen wij voor iedereen de natuur dichterbij.

Samen met onze vrijwilligers laten wij jong en oud beleven hoe leuk, leerzaam, gezond én belangrijk natuur is. Zelf leren en doen staan daarbij altijd centraal. Wij willen voor iedereen de natuur dichterbij brengen. Ook voor wie het niet vanzelfsprekend is, zoals ouderen, chronisch zieken en kinderen.

IVN Oldenzaal-Losser e.o. heeft zo'n 160 leden die actief zijn in de werkgroepen.

De leden weten zich gesteund door ruim 55 donateurs, die het werk van onze afdeling financieel mogelijk maken.

Vindt u de natuur in en buiten Oldenzaal/Losser ook belangrijk en wilt u ook meer beleven van het wonderschone Twentse Landschap?

Word dan lid !

Leden zijn actief binnen de vereniging. Ze betalen een jaarlijkse contributie van minimaal € 24,00.

Huisgenootleden zijn huisgenoten van leden en kunnen zich apart als lid aanmelden voor € 8,00.

Voordelen op een rij:

- 4x per jaar het tijdschrift Mens en Natuur
- Met korting deelnemen aan activiteiten
- 10% korting in de landelijke webwinkel

Donateurs ondersteunen onze vereniging en betalen minimaal € 15,00 per jaar.

Donateurs zijn van harte welkom op alle door de afdeling georganiseerde activiteiten.

**Meld je als lid of donateur van IVN Oldenzaal-Losser e.o. aan bij het secretariaat,
info.ivnoldenzaallosser@gmail.com.**

IVN OLDENZAAL-LOSSER e.o.

Voorzitter

Vacant

Ad interim Secretariaat

info.ivnoldenzaallosser@gmail.com
Wil Reinink en Anke Polman

Penningmeester/Ledenadministratie

pm.ivnoldenzaallosser@gmail.com
Wil Reinink

Ledenadministratie:

Wijzigingen doorgeven aan het secretariaat
info.ivnoldenzaallosser@gmail.com

Bestuursleden

Mariska Damink
tel: 0541 516267
Contactpersoon werkgroep educatie

Fokke Flapper
tel: 0541 510699
Contactpersoon landschapsbeheer

Eric Klein Leugenmors
Tel. 06 53544435
Contactpersoon Schoolgidsen

Diane Traanman
Tel. 06 10895405
Contactpersoon Groene visite
Contactpersoon PR werkgroep

Dirk Veldman
tel: 0541 516373
Contactpersoon natuurgidsen werkgroep

Redactie 't Tredblad

Mariska Damink
(mariskadamink@hotmail.com)
Nel van der Meulen
(nelvdmeulen@outlook.com)

Beheerder webpagina + facebook

Diane Traanman
(diane.traanman@gmail.com)
Ruud Spiering
(ruud.spiering@kpnmail.nl)

www.ivn.nl/afdeling/oldenzaal-losser-eo

Van de Redactie

Ook in 2021 moest door de Coronamaatregelen een aantal activiteiten binnen onze IVN-afdeling of worden verschoven of kon zelfs helemaal niet doorgaan.

Van hetgeen er echter wel uitgevoerd kon worden hebben de contactpersonen van de diverse werkgroepen een verslag gemaakt en met de daar aan toegevoegde foto's is er naar onze mening toch nog een aantrekkelijk blad ontstaan.

Of het voor de komende maanden vastgestelde programma zal kunnen worden afgewerkt zullen we moeten afwachten.

Tot slot wijzen wij u op de Algemene Leden Vergadering

op donderdag 7 april a.s. bij Paal 12 aan de Vondellaan op de Thij.

Wij wensen u een fijn voorjaar en zonnige zomer toe!

Inhoud

Activiteiten 2021	1
Van de Redactie	3
Van onze voorzitter	4
Werkgroep bomen	5
Werkgroep educatie	7
Hulsbeek	9
Werkgroep Kruidentuin	12
Landschapsbeheer	13
Milieugroep	14
Natuurgidsen werkgroep	16
Natuurgidsen/milieugroep	16
Werkgroep PR & Communicatie ..	19
Scharrelkids	22
Werkgroep schoolactiviteiten	23
Jacques Bielen	25
Over vogels in een Oldenzaalse Stadstuin (deel 2)	27

Van onze voorzitter

Mijn laatste bericht als voorzitter.....

Beste leden donateurs en belangstellenden van onze natuurvereniging. Na 8 jaar voorzitter te mogen zijn van onze boeiende en bloeiende vereniging, is voor mij de tijd aangebroken om het voorzitterschap over te dragen! Terugkijkend heb ik met velen van jullie de vereniging zien groeien naar een vrijwilligers vereniging van meer dan 160 leden! Waarbij velen van jullie actief zijn binnen de verschillende werkgroepen.

Het ontwikkelen en uitvoeren van natuurgerichte activiteiten zijn onze kerntaken, waarbij het beheer en kwaliteit, verbetering van de natuur, steeds een rol speelt.

Ik vind dat het ons is gelukt om IVN Oldenzaal-Losser e.o. meer bekendheid te geven, mede door de vele redactionele verhalen in de krant, weekbladen, onze website en Facebook. Het is mooi om te zien dat ieder jaar weer, één of meerdere nieuwe activiteiten worden ontwikkeld en uitgevoerd.

Het zal duidelijk zijn, dat het ons als bestuur veel energie heeft gekost, tijdens de Corona. Het steeds weer inspelen op maatregelen en protocollen die op ons afkwamen. Liever hadden we die energie willen inzetten voor de uitvoer van ons aanbod. Ondanks dat is het ons toch nog gelukt om een deel van ons jaarprogramma 2021 uit te voeren. Het is ons gegund om, door de versoepeling van de corona maatregelen, 2022 vol goede moed te beginnen met de voorbereidingen van ons jaarprogramma. Hoe triest is het, dat daarbij dit al weer wordt overschaduwd door de recente ontwikkelingen in Rusland/Oekraïne en Europa, waardoor er voor veel mensen onzekere tijden zijn aangebroken. Duidelijk is dat dit ons óók raakt en dat nog onbekend is hoe dit alles gaat verlopen.

Voor mij persoonlijk is deze tijd ook een periode van bijna 40 jaar afsluiten van vrijwilligerswerk, veelal in de functie van voorzitter/coördinator. (Jong Nederland, het Zumpke in Enter, Kinderdagverblijf Almelo, welzijn instelling Oldenzaal, de voedselbank Oldenzaal en IVN Oldenzaal-Losser e.o.). Maar ik blijf nog actief binnen onze vereniging! Ik wil me graag blijven bezig houden met het aanbieden van de Groene Visite in zorginstellingen, wil graag werkzaam blijven binnen de werkgroep milieu (onderdeel Jufferbeek Noord) en binnen de werkgroep PR/Communicatie voor onze vereniging.

Ik ga ook weer een nieuwe uitdaging aan! Ik kan de komende maanden een cursus volgen bij de Sovon, waarna ik in een Twents gebied vogels ga monitoren.

Het is fijn dat ik meer tijd kan vrij maken om te wandelen en te fietsen in ons prachtig Twentse landschap. Ook wil ik meer gaan genieten van muziek en theaterbezoek. IVN Oldenzaal-Losser e.o. zit in mijn hart!

En liefdevol wil ik dan ook alle mensen bedanken die ik heb mogen ontmoeten en waarmee ik iets mocht opbouwen! Mensen die bereid zijn om het mooie zinvolle werk van de IVN willen uitvoeren, uitdragen en doorgeven!

Ik heb nog twee grote wensen:

Ik hoop dat we het laatste stukje groene natuur dat wij in Oldenzaal hebben, t.w. De Jufferbeek Noord, kunnen behouden voor verdere natuurontwikkeling.

Ik hoop dat over 10 jaar er een mooie natuurlijke oase is ontstaan in dat gebied.

Ook is het mijn wens om in ons werkgebied alle betrokkenen bij de natuur te kunnen verenigen in een "Natuur Platform Noord Oost Twente". Om tot meer afstemming en samenwerking te komen, ervaringen te kunnen uitwisselen, elkaars werk versterken, middelen genereren en die te gebruiken voor een gezamenlijke uitvoer van natuurgerichte activiteiten. Ik heb mijn werk met veel plezier en inzet gedaan en ik hoop dat we elkaar kunnen blijven ontmoeten, waar en wanneer staat in de sterren geschreven...

Theo von Piekartz

Werkgroep bomen

Door alle Corona maatregelen was onze werkgroep het afgelopen jaar minder actief dan dat we gewend waren. Veel activiteiten konden niet doorgaan.

Wat wel altijd doorgaat zijn de kapaanvragen. Het waren zelfs behoorlijke aantallen! We zijn samen (op afstand) heel wat keren op pad geweest om één en ander te bekijken.

De droge zomers van de laatste jaren eisen hun tol onder het bomenbestand. Veel bomen zijn hierdoor verzwakt waardoor ze vatbaarder worden voor ziektes, insectenaantasting, schimmels en zwammen. Ze sterven af en vanwege veiligheid is kap al snel noodzakelijk. Daarnaast maakt de gemeentelijke groendienst bij het snoeien steeds meer gebruik van hoogwerkers, waardoor b.v. houtrot boven in de boom veel beter opgespoord kan worden, zodat deze bomen, die niet zichtbaar gevaar opleveren, toch tijdig gekapt kunnen worden. Veel berken zijn direct slachtoffer van de droogte. Het bestand aan essen heeft heel erg te lijden onder de essentaksterfte en bij de paardenkastanjes woedt nog steeds de kastanje bloedingsziekte. Gelukkige bijkomstigheid is dat de monumentale paardenkastanjes in Oldenzaal tot nu toe gespaard zijn gebleven.

Ondanks alle preventieve maatregelen zijn er bij de 3 opeenvolgende februaristormen van dit jaar toch nog veel bomen omgewaaid. Helaas waren hier ook meerdere grote monumentale bomen bij.

De bekendste was wel de lindeboom bij de Hofkerk. De kerkenraad had al onderzoek laten doen naar de gezondheidstoestand van deze linde, waarbij bleek dat het wortelstelsel aangetast was. De storm 'Eunice' maakte een kapprocedure overbodig, met als gevolg helaas wel veel schade.

Gelukkig hanteert de gemeente een herplantplicht, waardoor ook dit jaar weer veel bomen aangeplant zijn. Er was nl. nog een inhaalslag te maken vanwege het kappen van 100 eiken die moesten wijken om de Eikenprocessierups te bestrijden. Hierbij wordt goed rekening gehouden met de biodiversiteit. Tevens wordt gekozen voor soorten die beter tegen de klimaatverandering bestand zijn. Helaas konden wij vanwege het niet doorgaan van de Boomfeestdag geen bijdrage leveren aan de herplant.

We hebben deelgenomen aan het Hulsbeek overleg; zie hiervoor het verslag van Wilbert.

We zijn dit jaar meerdere malen actief geweest voor de Bomenstichting. Een aantal bomen uit het register die in de omgeving van Oldenzaal staan, hebben we gecontroleerd, opgemeten en gefotografeerd. Verrassend is soms dat een boom uit het register al vele jaren verdwenen blijkt te zijn volgens de herinnering van omwonenden.

Met de districtscoördinator hebben we onlangs een overleg gehad samen met de nieuwe boominspecteur Huub Olde Loohuis. Huub is beroepsmatig een groot bomenkenner. We hopen dat Huub op termijn de functie van Dick als contactpersoon gaat overnemen. We zullen Huub dan uiteraard gaan ondersteunen met de activiteiten voor de Bomenstichting. Tevens zijn er afspraken gemaakt voor onze werkzaamheden in de komende tijd.

We hopen dat we volgend jaar weer meer activiteiten kunnen ontplooiën.

Dirk Veldman
Dick van der Meer

Werkgroep educatie

Ook in 2021 had de werkgroep educatie weer een vol programma met o.a. een groencursus van 9 bijeenkomsten.

Maar ook dit jaar gooide Corona roet in het eten. Dit keer waren we er meer op voorbereid en waren versoepelingen al aan de orde, maar toch kon deze groencursus net als veel andere van onze educatieve activiteiten niet doorgaan.

Ook de workshop "Tuinvogels", de workshop "Wilde bijen", de workshop "Waterbeestjes" voor de schoolgidsen, de beide excursies door het Elfterheurne, de lezing "De eetbare diervriendelijke tuin", de terugkom avond van de plantencursus van 2019, de excursie "Bijzondere wilde planten", de vierdelige paddenstoelencursus en de lezing "Het Twentse landschap" zijn allemaal niet door gegaan.

N.a.v. de activiteiten die niet door zijn gegaan zijn er wel nog enkele mooi artikelen door leden van onze werkgroep geschreven. O.a. door Carlien over de bijentelling.

Wat is er dan wel door gegaan:

Vogelproject "VOGELS IN DE KLAS"

VOGELS IN DE TUIN

Door de lockdown en Corona zit je nu de hele dag thuis. Maar heb je wel naar buiten gekeken? Zie jij ook vogels in je tuin? Hoe leuk is het om meer over deze vogels te weten te komen? En om te proberen extra veel vogels naar je tuin te lokken? Dit project staat vol spelletjes en doe opdrachten met het onderwerp VOGELS.

ivn natuur
educatie
Oldenzaal-Losser e.o.

THUISPROJECT
Van de werkgroep
schoolactiviteiten
—
IVN OLDENZAAL —
LOSSER e.o.

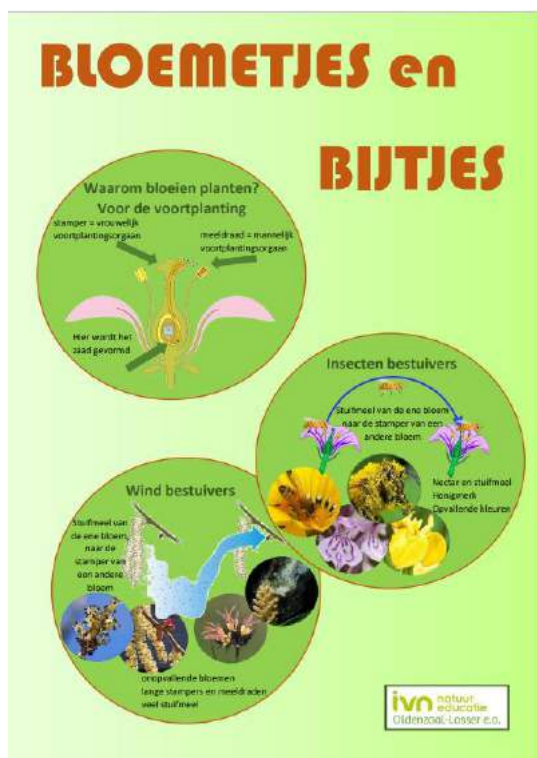

Of het nu bij educatie hoort, bij de schoolgidsen of bij de Scharrelkids, Ingrid en ik zijn lid van alle drie werkgroepen en we hebben samen in januari van dit jaar een leuk project in elkaar gezet voor alle basisscholen van Oldenzaal en de gemeente Losser.

Het was een digitaal werkboek met 4 startpagina's met daarop linkjes naar allerlei onderdelen die met vogels te maken hebben. De 4 startpagina's waren: Ideetjes om vogels te voeren, vogelknutsels, vogelspelletjes en vogelinformatie. Ook zat er een digitale praatplaat (vogels bij een voederplaats in de winter) bij met allerlei linkjes naar vogelfilmpjes en vogelliedjes. Voor elk leerjaar was er wel iets passends. Verder hadden we er een prijsvraag aan verbonden voor drie leeftijdscategorieën en de klas met de meeste inzendingen. We hebben bijna 20 inzendingen binnen gekregen van verschillende scholen, dus het is in ieder geval goed verspreid. Het langsbrengen van alle prijzen was nog een hele klus.

Plantensafari in het arboretum

Op 6 juni hebben we met een aantal mensen uit de werkgroep educatie een plantensafari georganiseerd in het arboretum. Deze stond niet op onze jaarplanning, maar omdat er zoveel uitviel en dit een activiteit was die wel kon (individueel of in familieverband rondwandelen, niet in groepsverband), zijn we met de werkgroep aan de slag gegaan en hebben we 85 planten voorzien van een naambordje met leuke weetjes. Ook waren er A3 posters met algemene planteninformatie. We weten het aantal bezoekers van deze dag niet.

Uilen workshop

Op 27 oktober hebben we aan de vooravond van de Nacht van de Nacht een uilenworkshop verzorgd. De workshop / lezing werd gegeven door Kevin Collins. Hij wist op boeiende wijze te vertellen over de uilen die in Twente te zien zijn en de avond zat vol interessante en verrassende weetjes over deze boeiende vogels. De avond zat vol, maar dat waren maar 20 mensen omdat we de 1,5 meter regel in acht moesten nemen. Maar dat mocht de pret niet drukken, het was allang mooi dat het weer mogelijk was om iets te organiseren voor publiek.

In 2022 gaan we er weer vol tegenaan.

Mariska Damink

Hulsbeek

Een mooi effect van de Corona maatregelen is dat er veel gewandeld wordt. Dat merken we in Het Hulsbeek. De bomenroute en het natuurplein worden door veel mensen gelopen en we krijgen enthousiaste reacties. De folder van de bomenroute en het natuurplein is dan ook al menigmaal herdrukt, onder veel dank aan onze sponsor hiervoor: Remi Nieuwenhuis. Vaak zien we mensen met de folder in de hand lopen en de borden langs de route worden goed bekeken.

Natuurplein

Lopend langs het Natuurplein in het Hulsbeek kom je, via bordjes onderweg, heel wat te weten over de bomen, struiken en planten die je tegenkomt.

De route is zeer geschikt om geheel of gedeeltelijk met kinderen te lopen en is in totaal ongeveer 3,5 km lang.

Het natuurplein is bewegwijzerd met bordjes waarop een rode pijl staat met rechtsom een bruin blad.

Bomenroute

Langs de Bomenroute vind je informatie over veel verschillende soorten bomen en struiken. Zo kom je langs bijzondere bomen, zoals de eik van Borrenbergs en de beukenlaan die dateert uit 1893, die dus al meer dan 120 jaar oud is!

Ook zie je bij Toetersdennen een markante boom op de vroegere grens tussen de markte Cammelke en de markte Berghuizen. Vlakbij ligt een marksteen.

De route, aangegeven met een paarse pijl met rechtsom een groene boom, voert je over het hele Hulsbeek en is dan ook maar liefst 9 km lang.

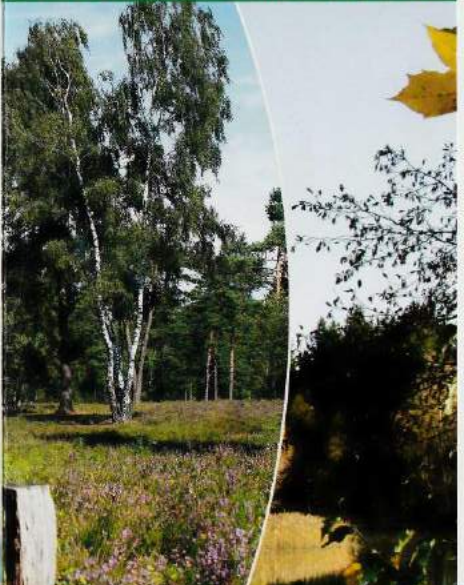
Startpunten en app

Beide routes kun je starten op P2 (bij Erve Hulsbeek) of P5, waar je een bord met een fraai gedicht over de routes vindt van Gert Toirkens, de eerste stadsdichter van Oldenzaal. De routes zijn beide kanten op bewegwijzerd.

Helemaal leuk wordt het als je de app van de routes gebruikt. Met filmpjes, bijvoorbeeld over de dassen van Het Hulsbeek, en bij het Natuurplein met een echte quiz. Installeer de gratis app IVN Routes op je smartphone. Download de routes Natuurplein en Bomenroute Het Hulsbeek. Als je de routes gedownload hebt, heb je verder geen internet meer nodig.

Natuurplein & Bomenroute

Twee Wandelroutes in Het Hulsbeek

Mede mogelijk gemaakt door:

ivn natuur
educatie
Oldenzaal-Losser e.o.

Het 50-jarig jubileum van Het Hulsbeek kon door de Corona maatregelen helaas niet erg gevierd worden, maar de jubileumroute kwam er wel en de bijbehorende borden zijn in 2021 geplaatst. De jubileumroute (6 km) is een mooie aanvulling op het Natuurplein (3,5 km) en de Bomenroute (9km).

Bij het jaarlijkse overleg met Het Hulsbeek zijn weer vele zaken besproken. Daarnaast vindt er gedurende het jaar ook altijd veel informeel contact plaats. De lijnen met Het Hulsbeek zijn daardoor heel kort en het contact is zeer goed. Zo werden ten behoeve van de gespleten dovennetel (enige vindplaats in Nederland is in het Hulsbeek!) enige maatregelen genomen.

Enkele punten uit het jaarlijkse overleg:

De kapplannen zijn besproken. In Het Hulsbeek heeft een uitvoerige inventarisatie plaats gevonden van de kwaliteit van de bomen, vooral die direct aan de paden staan. Dat heeft geresulteerd in markering van bomen die zullen worden verwijderd en bomen die zullen worden opgesnoeid. Zoveel mogelijk blijven de bomen overigens voorlopig nog staan. Daarnaast heeft er een flinke aanplant van nieuwe bomen op nogal wat locaties plaats

■ De laarzen aan en gewapend met zagen en harken togen de vrijwilligers van het IVN zaterdag Het Hulsbeek in om poelen op te schonen.

FOTO JAN KIENHUIS

gevonden. In Het Hulsbeek is een grote variëteit aan bomen, maar het zijn nogal eens dezelfde bomen in hele vakken bij elkaar. Met deze vernieuwing wordt daar verandering in aangebracht, waardoor er lokaal een grotere diversiteit ontstaat. De nieuwe bomen zijn tevens geselecteerd op bestendigheid bij de verandering van het klimaat. Eveneens voor de diversiteit is er een flink project

om de bosranden langs de paden gevarieerder te krijgen. Dit is bijvoorbeeld van belang voor de vlinders, zoals de kleine ijsvogelvlinder. Er worden hierbij bloemrijke stroken gecreëerd. Dit project zal in 2022 zijn beslag krijgen.
De poel bij Toetersdennen wordt aangepakt: een voor het IVN gedenkwaardige plek!

De Hulsbeekdag ging wederom niet door, maar een van de Natuurwerkochtenden kon wel doorgang vinden. Er gaat overleg plaats vinden over structurele afspraken voor de toekomstige Natuurwerkochtenden in Het Hulsbeek.

Wilbert Kallenberg

Werkgroep Kruidentuin

Ook in 2021 heeft de werkgroep de kruidentuin bij het Verpleeg- en Verzorgingshuis van de Zorggroep St.Maarten in Losser onderhouden.

Evenals vorig jaar konden wij het seizoen niet gezamenlijk opstarten zoals gewoonlijk door de beperkingen van Corona. Dat is jammer want dan is er het meeste werk te doen.

We kregen toestemming om met twee personen tegelijk in de tuin te gaan werken.

Na de winterperiode heeft de tuin weer een flinke beurt nodig. Als het meeste onkruid verwijderd is en de oude plantenresten verwijderd zijn dan heb je weer een beetje overzicht.

Zodra de planten zich goed lieten zien werden ook de naambordjes weer geplaatst.

Gelukkig konden we vanaf mei weer volgens rooster werken.

Dit jaar hebben we voldoende regen op de tuin gehad.

De tuin lag er daardoor heel goed bij.

We kregen veel complimenten van de bewoners van het Verzorgingshuis en hun bezoekers.

Het is toch een leuk stukje natuur te midden van de aangelegde plantsoenen!

Onze jaarlijkse tuinenreis ging dit jaar naar 4 tuinen in Duitsland. Boeiend, leerzaam en gezellig!

In november hebben we het seizoen met een gezamenlijke vergadering afgesloten.

Carla Oostrik

Landschapsbeheer

Helaas, ook de tweede Corona gooide roet in het eten en moesten sommige van onze activiteiten afgeblazen of verzet worden. Toch is er nog wel het een en ander gebeurd.

Een plek waar we regelmatig terugkomen is natuurlijk Park Stakenkamp. Veel werk in de vlindertuin verricht waar we weer de strijd aangingen met akkerdistel en gras. Dat onze inspanningen niet voor niets zijn blijkt uit het verschijnen van een aantal orchideeën. Hiep, hiep hoera!

Tussen struiken de aanwezige braam en brandnetel weggehaald. Ook zijn er heel veel bolletjes geplant, voorjaarsbloemen zoals kievitsbloem, winterakoniet, holwortel,

boshyacint, bosanemoon en tenslotte om zijn naam nog meer eer aan te doen een aantal vlinderstruikjes geplant. Rondom de boerderij is ook de tuin aangepakt en is er afgesloten met een gezellig samenzijn en een kop soep.

En zoals elk jaar zijn we ook weer bij de poelen op de Losserhof geweest, daar een aantal wilgen gesnoeid en wel die met de dikste takken. Zo blijven er toch nog wat wilgenkatjes met stuifmeel over voor de insecten. Verder nog wat overhangende takken weggezaagd en met bosmaaier en hark de dikke vervilte laag vegetatie weggehaald. Als afsluiting een heerlijke kop koffie bij de Wollewei.

Ook bij de Springertuin op het Hulsbeek werden scharen en schoppen ter hand genomen. Langs de bosrand nog meer rododendrons verwijderd en zelfs nog een paar flinke esdoorns. Ook de opslag rond de vijver en de min of meer woekerende prachtframboos zijn aangepakt. Bijzonder was de ontdekking van een aantal gekraagde aardsterren, een bijzondere zwam.

En natuurlijk de nationale Natuurwerkdag! Deze keer op de Lonnekerberg, georganiseerd door EnHOe in samenwerking met Landschap Overijssel. Deze keer is er gewerkt om de kleine ijsvogelvlinder een boost te geven. Langs de bospaden werden inhammen gemaakt om half schaduw te creëren want daar houden deze vlinders van. Flinke dennen en berken legden het loodje. Er werd enthousiast gezaagd en geknipt. Er werd gewerkt op zeven locaties. Een perfecte organisatie met een grote tent voor soep en EHBO. Een prachtige zonnige dag waar wel 83 mensen aan deelnamen.

Ook is er gewerkt op de Duivelshof en bij de grafheuvels in het Hulsbeek. Bij en op de grafheuvels is nog veel

opslag en dood hout opgeruimd. Langzamerhand gaan we ook daar de goede kant op.

Fokke Flapper

Milieugroep

Deelnemers: Dick van der Meer, Gerrit Ruiter, Theo Valkering

We richten ons hoofdzakelijk op beheer en ontwikkeling van het groen in de openbare ruimte in gemeente Oldenzaal. Dit jaar was het overleg met gemeente zeer beperkt, vanwege de Corona pandemie.

Verdere uitwerking van de welzijns-ommetjes was de belangrijkste activiteit. Gerrit Ruiter is hiervan de 'trekker'. Zie zijn bijdrage elders in dit Tredblad. Onze bijdrage had vooral te maken met Ommetje Graven Es.

Suggesties en mogelijkheden werden vastgelegd in een notitie 'Het versterken van de biodiversiteit van het welzijns-ommetje Graven Es'. Deze werden besproken met betrokkenen van de gemeente (en voor een deel ☺ uitgevoerd) .

Waar passend werd de route (en ook andere ommetjes) wat aangepast.

We zijn betrokken bij het - inmiddels reguliere - overleg van IVN (Wilbert) met gemeente over de gebiedsvisie Jufferbeek Noord. Dit was ook een belangrijk thema bij overleg met de fracties van D66 en van Groen Links.

Theo Valkering

Natuurgidsen werkgroep

Nacht van de Nacht, zaterdag 30 oktober 2021, op de Tankenberg.

Tot onze opluchting kon de Nacht van de Nacht dit jaar doorgaan. Erik coördineert sinds enkele jaren deze activiteit. Het is een flinke klus maar ook dit jaar verliep het weer gesmeerd, mede dankzij de voorbereiding door de leden van de werkgroep Natuurgidsen en de enthousiaste medewerking van IVN-ers uit de andere werkgroepen. Tegen 17.00 uur waren de eerste vrijwilligers aanwezig om de route te markeren met pijlen en glowsticks, de gidsen richtten hun post in met mooi materiaal, er werd aandacht besteed aan de startplek en de trappen naar het Mariakapelletje werden sfeervol verlicht. De verkeersregelaars zorgden ervoor dat de deelnemers veilig bij het startpunt op de Tankenberg aankwamen, er was zelfs een fotograaf en de gastheren en -vrouwen stonden klaar om de deelnemers te ontvangen.

Vóór 19.00 uur arriveerden de eerste deelnemers al, kinderen, ouders en andere volwassenen. Zij vertrokken in kleine groepjes van 8-10 personen, gezinnen liepen met elkaar. Kinderen vonden het spannend, het was ook echt donker. Na een uur waren alle wandelaars gestart, in totaal 71. We misten nog enkele mensen die zich ook aangemeld hadden, maar later bleek dat ze een ander startpunt hadden gekozen. Na verloop van tijd kwamen de eerste deelnemers weer terug bij de startplek, erg enthousiast en vol verhalen over wat ze onderweg gezien en gehoord hadden. Het was inmiddels gaan regenen, maar niemand leek zich daar aan te storen. Nadat alle wandelaars waren teruggekeerd en met iets lekkers uit de snoeptrommel voldaan naar huis waren vertrokken was er koffie met heerlijk krentenbrood voor de vrijwilligers. Het was leuk om na te praten en iedereen was zeer tevreden over het verloop. Het was een gezellige en geslaagde activiteit. De tips voor de volgende keer werden verzameld en deze komen later in het Draaiboek. Tot slot werden alle spullen verzameld, ingepakt en de volgende dag naar de Stakenboer gebracht. Ondanks de regen was het een prima Nacht van de Nacht.

Suze Beusink

Natuurgidsenwerkgroep / milieugroep

Hieronder de stand van zaken van 2 projecten waarmee ik tijdens de opleiding tot natuurgids in 2016 en 2017 ben begonnen. Deze 2 projecten zijn Welzijn op groen recept en de nieuwe IVN Routes app. Deze 2 projecten zijn ook ingebed in 2 werkgroepen.

Voor Welzijn op groen recept staan met name de 5 welzijns-ommetjes in Oldenzaal op de agenda van de milieugroep.

De IVN Routes app staat op de agenda van de Natuurgidsengroep.

Hieronder de activiteiten die hebben plaats gevonden in 2020

De welzijns-ommetjes

Vanaf 2017 hebben we in Oldenzaal 5 welzijns-ommetjes gedefinieerd die steeds meer vorm krijgen. In de volgende wijken in Oldenzaal start er een welzijns-ommetje:

Zuid Berghuizen, start is bij de Stakenboer.

Deze route is inmiddels klaar en opgenomen in het Routenetwerk Twente en bewegwijzerd met rode pijlen. De Route is tevens opgenomen in de IVN Routes app.

De Essen, start is bij 't Blikpunt.
Deze route is goed begaanbaar allemaal met verharde paden en goed verlicht. De route is in 2021 opgenomen in het Routenetwerk Twente.

De Graven Es, ook hier is 't Blikpunt de startlocatie.
Deze route is in de Corona tijd door de Gemeente Oldenzaal volgens ons IVN ontwerp prachtig vorm gegeven. En hier wordt ook al veelvuldig gebruik van gemaakt. De Route is opgenomen in een testversie in de IVN Routes app. En ook deze route is door Routenetwerken Twente in 2021 bewegwijzerd.

De Thij, startlocatie is Paal 12 aan de Vondellaan.

De uitdaging hier was nog om een route van max. 3 km aan te leggen die ook door een mooi deel van 't Hulsbeek loopt.

Hiervoor zijn Wilbert en Gerrit in overleg met Route netwerken Twente gegaan en is ook deze route in 2021 bewegwijzerd.

Centrum, startlocatie is bij de Plechelmus.

Deze route is ontworpen aan de hand van de bekende IVN Route. Overleg loopt om deze route in 2022 ook op de beste manier te integreren met verschillende lopende centrum plannen.

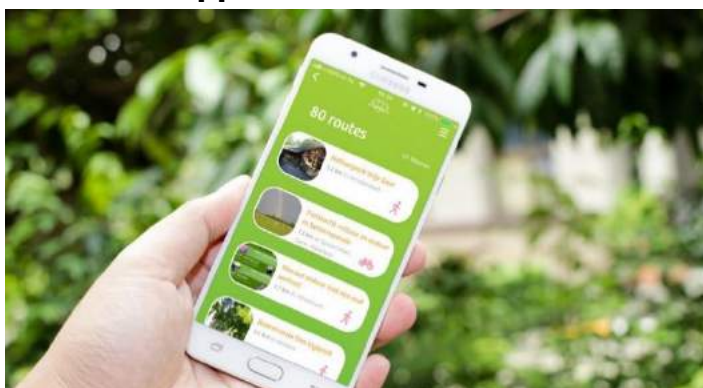
Lopende deze trajecten hebben we inmiddels het een en ander opgestoken over het ontwerpen en laten uitvoeren van paden die geschikt zijn om daar de verschillende beweeg en beleef oefeningen aan te kunnen bieden. Ontwerpcriteria zijn onder andere:

- Startlocatie dicht bij de mensen die de ommetjes willen gaan gebruiken
- Max. afstand 3 km
- Mooie omgeving met veel aandacht voor veel biodiversiteit

Om de zichtbaarheid van de welzijns-ommetjes te vergroten zijn de routepijlen voorzien van dit logo:

IVN route app

Eind 2020 hebben we in totaal 14 routes in de omgeving van Oldenzaal gepubliceerd in de IVN Routes app.

Dit betekent dat alle bestaande routes waarvan de bekende routeboekjes werden gemaakt en uitgegeven bij de VVV in Oldenzaal nu ook on line via IVN Routes kunnen worden gedownload en vervolgens gewandeld met een on line IVN gids die je op de relevante plaatsen (Points Of Interest) informatie geeft.

In 2020 en 2021 hebben we maar heel weinig “life” excursies kunnen verzorgen. Gelukkig hadden we de routes met gids informatie in de app beschikbaar voor mensen die er in deze Corona tijd in steeds grotere aantallen de natuur in gaan.

In 2020 en 2021 zijn de 14 routes in totaal ruim 1000 keer per jaar gedownload.

Tankenbergh en Paasberg	194
Hooge Lutte	138
Bomenroute Het Hulsbeek	132
Wandelende Boerskotten	114
Fietsroute Rondje Oldenzaal	110
Natuurpad Het Hulsbeek	97
Hakenberg	74
Rondje Oldenzaal etappe 1	70
Rondje Oldenzaal etappe 3	41
Rondje Oldenzaal etappe 2	37
Welzijns-ommetje Zuid Berghuizen	35

In heel Nederland staan er inmiddels 461 routes in de app. Allemaal gemaakt door Natuurgidsen van de lokale IVN afdelingen.

Dus ben je binnenkort ergens in Nederland en zoek je een mooie route, keuze genoeg lijkt me.

Gerrit Ruiter

Werkgroep PR & Communicatie

2021, een rustig begin met een enorme eindsprint!

Ook in 2021 hadden we te maken met Corona maatregelen en moesten we helaas de eerste helft van ons jaarprogramma annuleren. In de zomermaanden kwam er versoepeling en hebben wij ontdekt hoe veerkrachtig onze vereniging is. Maar liefst 14 activiteiten zijn er in de laatste 4 maanden van het jaar georganiseerd, geweldig!

Onze webmaster.....

Over de website. Deze bestaat uit een permanente en een variabele inhoud. Aan de permanente inhoud is in 2021 vrijwel niets veranderd. Het variabele deel bestond hoofdzakelijk uit Activiteitsmeldingen en Nieuwsmededelingen. De meeste Activiteitsmeldingen hadden betrekking op de natuurwerkdagen/dagen. Die konden ondanks Corona toch in veel gevallen doorgaan. Opgave hiervoor kon geschieden via een "inschrijfformulier" op de website. Van vrijwel alle activiteiten is een verslagje gemaakt en dat is in de vorm van een Nieuwsbericht op de website geplaatst. Eventuele foto's werden toegevoegd aan ons fotoboek op Google Foto, door iedere bezoeker van de website in te zien.

Ook op Sociale Media zijn we in 2021 actief gebleven en hebben onze vrienden en volgers laten genieten van de natuur in alle seizoenen (met heel veel inbreng van de leden! 😊)

Sociale media 2021 in vogelvlucht:

Januari

16-01 De baard van Koning Winter. IJshaar

29-01 Tuinvogeltelling

Februari

07-02 Twente ontwaakt in een witte wereld

27-02 Spreeuwendans boven vliegveld Twente

Maart

17-03 Vogelproject voor alle basisscholen in Oldenzaal en Losser met een prijsvraag:

Maak een foto van een eigengemaakte vogelknutsel. Er zijn heel mooie inzendingen binnengekomen!

26-03 Simbroek. Dit is een broekbos ten westen van Oldenzaal

April

17-04 Nationale Bijentelling 2021

22-04 Dag van de Aarde. In Oldenzaal en Losser zaaien basisschool leerlingen een bloemenlint voor de bijen

Mei

09-05 Spechtenliefde. Klik hier voor een heel leuk filmpje

16-05 Het Elzenhaantje, een ware eetmachine op pootjes als het om elzenblad gaat.

Juni

01-06 Burendag Park Stakenkamp

03-06 De waterviolier al gezien in Oldenzaal. Ga dan even kijken in het retentiegebied bij de Ossenmaatstraat.

06-06 'Lekker struinen in het Arboretum' De groei- en bloemrijke plantenwereld was door de werkgroep Educatie voorzien van bordjes met leuke informatie.

15-06 De zomer komt eraan. Samen met leerlingen van groep 5 van de basisschool de Leemstee winterviolen eruit en begonia's en lobelia's erin.

Juli

04-07 Metaalvlinder, een nachtvlinder die ook overdag te zien is

16-07 De Pluimvoetbij. Deze nestelt tussen stenen en bestrating en vaak in grote groepen. Kijk hier voor een leuk filmpje van de Pluimvoetbij

25-07 Stadsreus op bezoek op koninginnenkruid, één van z'n favorieten.

Augustus

01-08 'Bijzondere' kikker.

Het is een verschijningsvorm in het laatste stadium van de metamorfose

22-08 Gewone hooiwagen van dichtbij

23-08 Een prachtige keizersmantel gespot

September

04-09 Groenmarkt 2021 op het Plechelmusplein

10-09 Deze rups liet zich mooi fotograferen tijdens de Nationale Nachtvindernacht. Olifantrups, de rups hoort bij de nachtvlinder Groot avondrood

11-09 Natuurwerkochtend. Hooien op de flanken van de Tankenberg

17-09 Hoe een buurtinitiatief de wijk kan kleuren

18-09 Reünie natuurgidsenopleiding 2016-2017

15-09 Herfstproject Duivelshof voor basisschool leerlingen Losser en omgeving
 23-09 Genieten van bewegen en sport met de natuur als ingrediënt.
 IVN Oldenzaal-Losser e.o. tekent Oldenzaal Sport- en Beweegakkoord
 25-09 Burendag/natuurwerkdag Park Stakenkamp

Oktober

04-10 Herfstproject Hoge Venterink voor groep 4 basisschool leerlingen Oldenzaal

09-10 Natuurwerkdag poelen Losserhof

10-10 Prikkel je zintuigen in Het Hulsbeek tijdens de natuur herfstwandeling

17-10 Yes! Na 1,5 jaar weer Scharrelkids-Doedag-Herfst!

23-10 Natuurwerkdag Springertuin Hulsbeek

27-10 Uilenworkshop, voor de meeste mensen een Mysterie en voor sommige een Mythe

29-10 Duivelshof, een prachtig stralende herfstdag 'carpediem'

30-10 Nacht van de Nacht 2021 Tankenberg
 'beleef het donker! met al je zintuigen'

November

05-11 Basisschool leerlingen van groep 7-8 van de Leemstee bouwen samen een wilgenhut

06-11 Landelijke natuurwerkdag, locatie Lonnekerberg

09-11 Beginnerscursus fotografie in een nieuwe vorm

18-11 Een nieuwe groep 5 leerlingen van de Leemstee hebben de bloembakken en border voor het Breedwijsgebouw weer mooi gemaakt met wintervioelen.

20-11 Natuurwerkdag Duivelshof

24-11 IVN Oldenzaal-Losser wint de Groene Overijsselse Vrijwilligersprijs in de gemeente Oldenzaal

December

10-12 Een bloemenzee rondom de paardenkastanje in de binnentuin van Gereia, 1200!!
 Bloembollen

We zijn heel nieuwsgierig naar de bloemenpracht

11-12 Kerstboom versier wedstrijd in Oldenzaal

11-12 Natuurwerkdag grafheuvels Groote Veld

Lezing ' Een reis door de ontstaansgeschiedenis van het Twentse landschap'

"Drie keer is scheepsrecht" dat dachten de organisatoren van de lezing waarschijnlijk ook toen ze in november 2021 voor de tweede keer kregen te horen dat de lezing niet door kon gaan vanwege de coronamaatregelen. Optimistisch als altijd gaan ze de lezing in 2022 weer op de agenda zetten!

Ruud Spiering en Diane Traanman

Scharrelkids

Dit jaar hebben we maar 1 keer een Scharrelkids Doe-dag kunnen organiseren. Deze worden normaal gesproken 1 keer per seizoen in het arboretum Poort-Bulten gehouden en worden druk bezocht. Door Corona hebben we dit jaar alleen de Herfst editie kunnen houden.

Er was een overweldigende opkomst. 72 kinderen samen met ouders/grootouders mochten we verwelkomen die samen de natuur gingen ontdekken en beleven. Tijdens de Scharrelkids Doe-dagen is ook de bijenstal geopend waar verteld wordt wat bijen zoal doen door het jaar heen.

We hadden geluk. Het was schitterend weer en konden alles lekker buiten doen. We hebben een herfst speurtocht gehouden en allerlei leuke fantasiebeesten gemaakt van herfstvruchten.
Er was lekkere popcorn om te snoepen en er waren 2 excursies.

Deze waren erg in trek. Je kon een spinnen excursie lopen en een insecten excursie. Hierbij kreeg elke familie een tas vol met spullen die je op de excursie kon gebruiken. Er zat een loepje in, een insectenschepje, een determinatiekaart. Er waren overal insectenvallen gezet die werden bezocht tijdens een wandeling en die samen onderzocht werden. Wat was er gevangen.....

Mariska had een eigen beleef de natuur elektro gemaakt. Deze was erg in trek bij onze jonge en oude bezoekers.

Natuurlijk was ook de bijenstal open. Hier kon je ontdekken wat de bijen zoal doen in de Herfst.

Het was ook dit jaar weer een zeer geslaagde Scharrelkids Doe-dag met veel nieuwe gezichten. Met een enthousiaste groep vrijwilligers kijken we er met trots op terug en hopen dit jaar weer leuke Scharrelkidsdagen te kunnen organiseren.

We hebben nog ideeën genoeg. Niet één Scharrelkids Doe-dag is hetzelfde. Tot de volgende Scharrelkids!

Namens de Scharrelkids werkgroep,
Ingrid Christenhusz

Werkgroep schoolactiviteiten

't Hoge Venterink Zuid-Berghuizen

Gelukkig hebben wij afgelopen herfst dit project weer plaats kunnen laten vinden in 't Hoge Venterink in Zuid-Berghuizen. In totaal zijn er bijna 350 kinderen met hun leerkrachten en begeleiders geweest. Elke keer weer is het een genoegen om te zien hoe de kinderen genieten van het bezig zijn in de natuur. Wij hebben alle deelnemende scholen gevraagd om ons te laten weten wat zij ervan gevonden hebben. Of zij nog tips hebben hoe wij dit project kunnen verbeteren. Hieronder lees je de reacties van een aantal scholen:

Leerkracht groep 4 de Leemstee

Reacties kinderen:

- Ik vond de slakken heel leuk
- Ik vond het spinnenweb heel leuk
- De onderkant van de paddenstoelen bekijken
- Het samenwerken bij het spinnenweb vond ik lastig
- Het grabbelen in de grabbelkist vond ik spannend
- Ik vond het leuk om te oefenen met verspringen
- Ik vond alles interessant!
- Ik was nieuwsgierig naar de paddenstoelen
- Ik vond het heel gezellig

Reactie ouder:

Ik vond het een hele leuke activiteit. De mensen van het IVN deden het ook heel leuk. Het was leerzaam en wat mij betreft mag dit wel vaker. Net zoals de kinderen betrekken bij het park aan school. Daar groeien heel veel bijzondere planten en bomen. Die ook aangepoot zijn door IVN, Huub Zoontjes en ons als wijkbewoners. Ik zie toch dat kinderen daardoor gefascineerd raken en anders met de natuur omgaan uiteindelijk net als bij het schoolplein. Dus zo'n samenwerking is echt top!

Reactie van mij als leerkracht:

Het project is erg leuk en gevarieerd opgezet. Door de verschillende opdrachten zijn de leerlingen erg betrokken. De begeleiders van het IVN geven interessante informatie. De kinderen zijn echt zelf bezig in de natuur en dat maakt het erg leuk en leerzaam

Leerkracht groep 4 basisschool Plechelmus de Lutte

Mijn collega Marieke is geweest met beide groepen 4. Ze vond het een interessante ochtend. Mooi opgezet, afwisselend voor de kinderen en leuke opdrachten voor de kinderen om uit te voeren. Mooi dat zoveel mensen dit project willen begeleiden.

Reacties van de kinderen:

Paddenstoelen zoeken was erg leuk.
Spinnen waren leuk. Spinnenweb maken ook.
Grabbelton was leuk, maar ook een beetje spannend.
Een heel gave ochtend! Alles was leuk. Mogen we volgend jaar weer?

Leerkracht groep 4 basisschool de Esch

De ouders, wij en de kinderen vonden het helemaal geweldig en waren dol enthousiast. Alle opdrachten zijn leuk, interessant en goed uitvoerbaar. Wij zouden niets aan dit concept veranderen.

Leerkracht groep 4 basisschool Franciscus

Uitspraken van de kinderen: leuke opdrachten, grappig dat je een slak op je hand mocht houden, ik kan zo ver springen als een hert!

Ervaring ouders: een mooi uitje voor de kinderen met diverse opdrachten, leuk georganiseerd door vrijwilligers. Fantastisch voor de kinderen om de natuur te ontdekken.

Vanuit de leerkrachten: wederom een geslaagd uitje in het bos met onze kinderen, ze hebben genoten van de opdrachten. Geen tips, zo door blijven gaan. Fijn dat er mensen zijn die dit mogelijk maken. Fijn om dit jaar weer deel te nemen.

Leerkracht groep 4 basisschool de Bongerd

Ik heb mijn collega's gevraagd die mee waren afgelopen donderdag. Zij kwamen met het volgende:

Het was erg leuk, ook volgens de ouders die mee waren. De opdrachten waren leuk. Aardige mensen bij de opdrachten. Soms tijd te kort voor de opdrachten.

De route was niet erg logisch, dat was jammer. Groepjes hadden soms moeite om een opdracht te vinden.

Maar vooral superleuk en voor herhaling vatbaar!

Leerkracht groep 4 basisschool de Linde

De kinderen vonden het geweldig. Spannend in het bos. Aantal leerlingen vinden het spinnenweb lang duren. Slakken vinden ze spannend en soms vies. Is een slakkenrace een idee? Bladjes zoeken bij welke boom vinden sommige niet leuk en anderen wel. Ouders en ik vonden het geweldig en leerzaam. Beestjes zoeken vonden de ouders met name heel erg leuk.

Wij als schoolgidsen zien dat de kinderen het heerlijk vinden om lekker buiten te zijn en dingen in het bos te ontdekken. Een beter leslokaal kun je je als leerlingen niet wensen. Samen met de ouders en leerkrachten genieten we van de leerlingen.

En hopen ze wat liefde en zorg voor de natuur bij te brengen.

Jacques Bielen

Kennis van en liefde voor met name planten en vlinders en dat in de meest brede zin van het woord. Zo herinner ik mij Jacques als ik zijn naam verbind met de natuur.

Maar voor mij persoonlijk komt dat bij het IVN vooral om zijn samenwerking met de werkgroep Landschapsbeheer.

Ik pak een aantal fragmenten uit de lange reeks, waarbij de openingszin als rode draad meegenomen moet worden.

Op 31 oktober 1992 heeft hij bij onze werkgroep voor het eerst meegeholpen. In o.a. de toenmalige krant Dagblad Tubantia had een oproep gestaan, dat wij de waterpoel in de bosrand op de Toetersdennen onderhanden gingen nemen. Eveneens werd de bosrand over een lengte van circa 100 meter uitgedund. Een journalist en de persfotograaf, wijlen Jan

Kienhuis, van de krant completeerden het geheel.

In januari 1993 zijn we tweemaal bezig geweest met het knotten van de wilgen tegenover toenmalig café/restaurant De Tankenberg, waarbij Jacques beide keren heeft meegeholpen.

En – of het zo moest zijn – wederom persbezoek.

Op 30 oktober van dat jaar hebben we in het kader van het 10-jarig bestaan van IVN-Oldenzaal voor het eerst als IVN de wilgen geknot langs de Stakenbeek, in opdracht van de gemeente Oldenzaal en met medewerking van Jacques uiteraard.

In januari 1994 op twee zaterdagen de randbegroeiing langs de bosranden nabij een nat hooiland in de Elfterheurne in opdracht van Natuurmonumenten fors teruggezet, zodat een aantal vlindersoorten hiervan ook konden profiteren.

Begin 1995 een paar zaterdagen aan het werk geweest, wederom voor Natuurmonumenten, om langs de Bloemenbeek in De Lutte nabij de Beuningerstraat 3 de houtwal langs de beek en de akker af te zetten. Het doel hiervan was om meer zonlicht te krijgen op een strook bloemrijk gras langs de beek.

Zo gingen meerdere jaren voorbij, waarbij wij met tussenpozen mochten rekenen op zijn diensten en zeer zeker ook op de kennis en kunde van Jacques.

En dan een plant die voor Jacques van zeer grote betekenis was:

Berghertshooi.

Deze plant is herontdekt in het Voetbrugbosje bij De Lutte; in bezit gekomen van Natuurmonumenten en gelegen tegenover Arboretum Poortbulten.

Hieruit blijkt weer dat bij niets-doen-beheer de bossen in Twente te schaduwrijk worden voor de meeste bosplanten! Of Berghertshooi zich aldaar

uit een zaadvoorraad heeft hersteld is niet zeker. In Nederland waren er toen, behalve die in Twente, nog slechts vier andere groeiplaatsen die door Floron met zekerheid zijn vastgesteld. Berghertshooi in Twente is dus een kostbaarheid die we moeten koesteren.

In Floron Nieuws Nummer 4 April 2006 (FWT-Twente) beschrijft Jacques over nut en noodzaak van kleinschalig landschapsbeheer in het algemeen en voor Berghertshooi in het bijzonder:

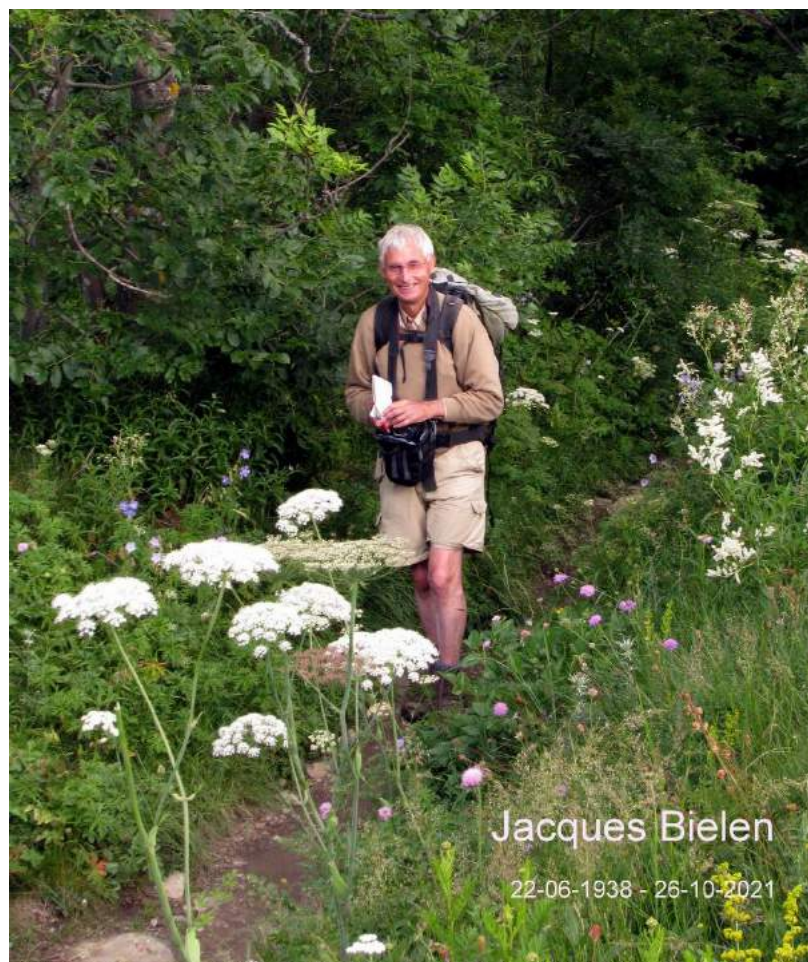
<https://www.floron.nl/Portals/1/FLORON-Nieuws/FloronNieuws4.pdf>

Lees op pagina 1 het blokje rechtsonder en ga door naar pagina 4. (Uiteraard mag het gehele blad gelezen worden).

IVN Oldenzaal werkt inmiddels al jaren regelmatig samen met EnHOe, maar van 2006 t/m 2013 kwam Jacques ook aldaar de gelederen versterken. Met name kan ik mij uit die periode, hoe te werk te gaan met het beheer op meerdere locaties op de Lonnekerberg, nog goed voor de geest halen.

Een uniek mens is heengegaan.

Toon Brummelhuis

Op de volgende pagina's een artikel dat Jacques voor ons Tredblad heeft geschreven en vlak voor zijn overlijden heeft ingezonden

Over de vogels in een Oldenzaalse stadstuin (deel 2)

(deel 1: zie 't Tredblad voorjaar 2019, IVN Oldenzaal p.38 – 40).

Het heeft lang geduurd voor ik aan dit tweede deel ben begonnen en nog langer om het af te maken. Mijn gehoor was al langer minder goed maar de laatste jaren ga ik ook nog slechter zien. Het laatste kwaaltje maakt het werken met de pc erg vermoeiend.

Ondertussen was de tuinvogellijst van 2015 die zoek geraakt was, door Ineke teruggevonden tussen allerlei papieren op mijn werktafel.

Een paard in de tuin

Toen wij in 1977 aan de Scholtenhoeklaan kwamen wonen, was een van de eerste "werkzaamheden" die wij uitvoerden het veranderen van het beheer van het gazon. Dit werd niet meer gemaaid en er ontstond een hooiland, dat in de herfst van 1977 voor de eerste keer werd gemaaid. Enige dagen daarna was ik in de keuken het ontbijt aan het klaar zetten toen ik een van onze zonen verbaasd en enthousiast hoorde roepen: "Hé, er staat een paard in de tuin". Pas toen hij aanstalten maakte de tuin in te lopen begreep ik, dat hij mij niet voor de gek wilde houden. De jongens begonnen enthousiast het dier hooi aan te bieden maar ze hadden meer succes met de emmer water die ze hadden aangesleept. Het was duidelijk; het paard had ook dorst. Gezien de hoeveelheid uitwerpselen moest hij er al geruime tijd hebben gegraasd. Het was ons een raadsel hoe dat paard er gekomen was. De enige mogelijkheid was vanaf de straat via de oprit langs onze auto naar de achtertuin. Een jaar later na de bouw van een garage, kon dit niet meer.

Ik moest direct denken aan de studentengrap op het kamp waarin er 's morgens zeer vroeg ineens een kalf in onze 6-persoons legertent stond. Ik werd wakker door een merkwaardig getrappel op mijn voeten. Hoewel het buiten al licht was, kon je in de legertent letterlijk geen hand voor ogen zien. Achter in de tent kon ik door een kleine kier zien hoe iemand stond te gniffelen om de geluiden die vanuit onze tent klonken. Inmiddels hadden mijn slapies de tent aan de voorzijde geopend en het kalf ontdekt. Dat kamp van een week werd ieder jaar gehouden om te debatteren over een of ander maatschappelijk probleem. De grappenmaker, die het kalf in onze tent geleid had, een prominent lid van de studentenvereniging, was Marcel van Dam die later in de politiek fraai carrière heeft gemaakt.

Ik kon mij niet voorstellen dat het paard zelfstandig onze tuin ingelopen zou zijn en er zo lang vrijwillig zou blijven. Ik dacht daarom aan een soort carnavalsgrap van iemand uit de buurt die nu zat te wachten op onze reactie. Ik besloot om eerst te gaan ontbijten en af te wachten wat er zou gebeuren. Toen we alle vier met de fiets aan de hand langs de auto naar de straat gingen, liep het dier met ons mee de straat op. Omdat zich nog steeds geen grappenmaker meldde, hebben we toen de politie maar gebeld. Later hoorden we dat het paard ontsnapt was uit een tijdelijk verblijf (manege?) drie straten en afslagen van ons huis vandaan maar hemelsbreed was de afstand van onze achtertuin naar de manege misschien maar ongeveer 100 m. Ik wilde deze waar gebeurde anekdote graag even vastleggen omdat deze te maken heeft met het beheer van onze tuin: het gras dus een tijdje laten groeien. Het beheer van de tuin heeft invloed op de vogels die er te zien zijn, hoewel de omgeving natuurlijk veel belangrijker is bij zo'n klein tuintje.

Toen wij dit huis in 1977 betrokken was er in de directe en wijdere omgeving nog vrij veel onbebouwde ruimte. Tussen toen en nu is de bebouwingsdichtheid enorm toegenomen. Met het speelveld (inclusief de grote zandbak) direct achter onze tuin verdwenen ook de boomgaardjes, een hoekje met wat kerstsparren en het weilandje.

Het speelveld achter de tuin was af en toe jachtgebied van een **Torenavalk**. In 1981 en in de eerste decade van januari 1983 zat er een Torenavalk in de tuin, de tweede keer met een Merel in de klauwen.

De begroeiing achter ons huis was nog laag. Onze achtertuin werd aan de achterzijde begrensd door een ligusterhaag met daarachter een hoog hek van ruim 2 m dat om eerder genoemd speelveld stond. Aan de ene zijkant (de kortste) stond en staat nog steeds een oude perenboom. Aan de andere zijkant (de langste) bevond zich achter een 1,5 meter hoge coniferenhaag de moestuin van de burens. In de eigen achtertuin stonden alleen een berkje

van 3 m hoog en een paar lage rododendronstruikjes. In 1978 hoorden we in juni een aantal keren de karakteristieke zang van de **Spotvogel** uit die hoek komen. Vanaf 1981 t/m 1986 en 1988 hebben we het vogeltje meerdere keren gehoord. Het gaat hierbij om reeksen van waarnemingen verspreid over de dag en over meerdere dagen soms meer dan een week. Blijkbaar was er in die hoek een klein gebiedje dat er voor een Spotvogel aantrekkelijk uitzag. In het begin van de jaren tachtig had ik achter in de tuin de rododendronstruiken verwijderd en vervangen door in Twente inheemse bomen en struiken o.a.: Zwarte els (verscheen spontaan), Es, Haagbeuk, Zoete kers en Hazelaar. Na 1988 was de begroeiing waarschijnlijk te hoog geworden voor een Spotvogel. Nog eenmaal hebben we zestien jaar later één waarneming van een zingend exemplaar gedaan, eind april 2004.

Aan de noord-westzijde van ons perceel grensde toen een terrein met het gebouw van de Openbare bibliotheek Oldenzaal. Toen de bibliotheek was verhuisd naar de Ganzenmarkt, bleef het gebouw nog een flink aantal jaren in gebruik. Nadat het gebouw was afgebroken bleef het terrein nog een tijdje braak liggen en bleven de berken er omheen en het dichte struikgewas achterin nog enige tijd staan. Daarvandaan hoorde ik in die tijd in het voorjaar regelmatig de zang van een **Braamsluiper**. Korte tijd later werd hier een seniorenflat met garages er achter gebouwd. Nu waren ook de berken en struiken verdwenen en het hele terrein was nu bebouwd of geplaveid. De Braamsluiper kwam daarna duidelijk minder in onze tuin. Tegenover ons huis stond aan de overkant van de straat gedurende de wintermaanden meestal een grote plas regenwater. In april en mei hielden zich daar altijd een aantal **Witte kwikstaarten** op. Slechts af en toe kwam er een exemplaar een kijkje nemen bij de vijver in onze achtertuin. In jaren 1977, 1980, 1982, 1984, 1988, 1990 en 1996 was dat minstens eenmaal en in 1989 tweemaal het geval. Wanneer de modderplas is vervangen door bestrating of door een stukje gazon weet ik niet meer. Een waarneming van een Witte kwikstaart is hier nu niet meer te verwachten, omdat het allemaal te netjes is gemaakt. Een waarneming van een van de volgende vier soorten zal zich ook niet meer voordoen door alle veranderingen die in de nabije en wijdere omgeving hebben plaatsgevonden.

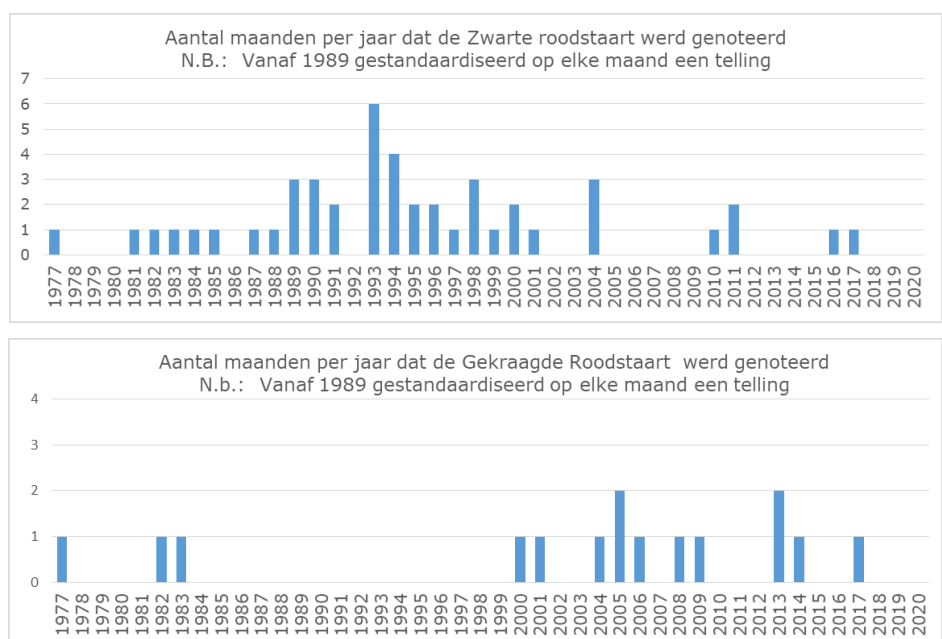
In de eerste decade van augustus 1979 streek er 's avonds een groepje **Boerenzwaluwen** neer op de TV-antenne op ons dak. Daarna nooit meer, ofschoon de antenne nog jaren op het dak bleef staan.

In 1980 verscheen er een **Grote gele kwikstaart** bij onze vijver in aanleg die op dat moment nog weinig begroeid was. Een bijzondere ontmoeting had ik eind 1982 met twee **IJsvogels**. Toen ik via de keukendeur de tuin in stapte, schrok ik van de twee blauwe schichten die van de vijver wegvlogen.

In de tweede decade van juni 1994 begon er om ongeveer 19.00u een **Grasmus** zijn krassende zang voor te dragen in een struik aan de rand van ons hooilandje. Hij bleef zijn zang herhalen tot ver in de schemering.

afb 1: Gekraagde roodstaart ♂

Een roodstaart is meestal gemakkelijk te herkennen aan het trillen van zijn staart. De **Gekraagde roodstaart** (afb 1) en de **Zwarte roodstaart** zijn beide waargenomen in onze tuin, de Zwarte meer dan de Gekraagde, die ook minder stadsvogel is.

Het onderscheid tussen de volwassen mannetjes is niet moeilijk. Bij de wijfjes en juvenielen is het veel lastiger en daardoor in de praktijk niet altijd mogelijk. Als in het voorjaar de mannetjes zingen zijn ze alleen daar aan al te herkennen. De Zwarte Roodstaart is in Nederland meer een vogel van een bebouwde omgeving. De aanwezigheid van een opslagplaats van bouwmaterialen in de buurt verklaart dat wij aanvankelijk vrij veel waarnemingen van de deze soort konden noteren. De opslagplaats is later verhuisd naar het industrieterrein en vervangen door woningen. Het aantal waarnemingen van de Zwarte Roodstaart is de laatste jaren dan ook sterk afgenomen.

Nu eerst iets over de veranderingen ontstaan door de bebouwing achter ons erf, die zoals in deel 1 van dit verhaal al gemeld is, in 1994 begon. Er werd midden door het speelveld een ca. 2m diepe geul gegraven waar een drainagepijp in kwam.

In de jaren vóór 1994 zorgde een ondiep greppeltje, dat direct achter ons erf liep ervoor dat, wanneer het grondwater bijna het maaiveld bereikte, dit werd afgevoerd via een vrij smal pijpje naar het riool. Het greppeltje voerde alleen in de winter water af; aan het einde van herfst begon het beekje meestal te stromen, als het zomerse watertekort was ingelopen. In mei viel het waterstroompje weer droog. Af en toe kon het rioolpijpje de hoeveelheid water niet aan. De achterste helft van onze tuin ligt ongeveer even hoog als het terrein achter het

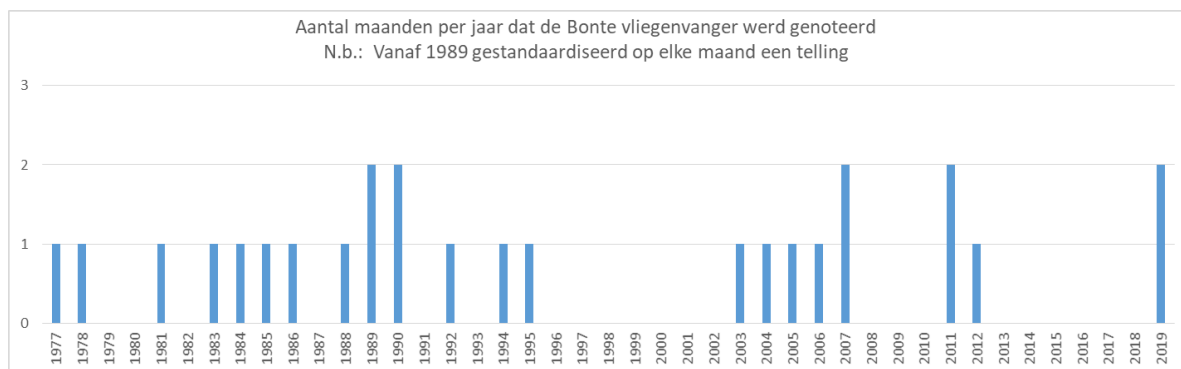

Afbeelding 2: een groot deel van de achtertuin is ondergelopen (helaas beetje onscherpe dia).

greppeltje en kreeg dan ook een grondwaterstand boven het maaiveld (Afbeelding 2). In die tijd werkte onze tuin dus mee met het speelveld als retentiebekken voor de lager gelegen delen van Oldenzaal. Omdat in de "natte" tijd veel water dóór de grond de tuin onder water zette, was dit water minder zuur dan regenwater. Daardoor bloeiden fraaie soorten als Blauwe knoop, Wilde bertram en Echte koekoeksbloem uitbundig in die jaren. Vanaf 1994 (dus na het leggen van drainagepijp) werd onze tuin afhankelijk van regenwater en verzuurde, vermoste en verdroogde ons hooilandje en verarmde de flora en genoemde soorten verdwenen geleidelijk. De Blauwe knoop hield het nog het langste vol. De klimaatverandering

verergerde die verdroging. De laatste jaren hebben we meer lange perioden zonder neerslag gehad vooral in het voorjaar, in de tijd dat veel planten zich weer moeten ontwikkelen.

Vanaf 7 mei 1990 zong een **Bonte vliegenvanger** hele dagen in de tuin en had hij twee nestkasten geïnspecteerd, een in de achtertuin en een in de voortuin. Vanaf 9 mei bleef hij bij de nestkast in de voortuin waar hij de hele dag zich de longen uit het lijf zong. Op 25 mei had hij het opgegeven hier een partner te vinden en was vertrokken.

Afbeelding 4: Middelste bonte specht

Afbeelding 3: Grote bonte spechten (juv links en ♂ rechts)

kenmerken de juveniele Grote bonte specht. Bij de Middelste bonte specht ontbreken deze. Nog enige tijd daarna zagen we regelmatig een juveniele Grote bonte specht, soms ruzie makend met een volwassen exemplaar.

Het bosplantsoen dat ik in 1980 had geplant, is nu uitgegroeid tot een weliswaar piepklein maar toch vrij hoog opgaand bos. Mede daardoor werd onze tuin steeds meer met een bezoek van een Grote bonte specht vereerd (grafiek). Voor 1980 was de Middelste bonte specht in Nederland een zeer zeldzame broedvogel met slechts enkele waarnemingen en langdurige perioden van afwezigheid. Na 1980 kwam de Middelste bonte specht een aantal niet meer voor in Twente. In 2004 werd de Middelste bonte Specht voor het eerst weer in Twente als broedvogel vastgesteld in de Hoge Lutte in de gemeente Losser. De populatie van deze standvogel steeg in Twente vervolgens gestaag tot in 2020 een hoogtepunt werd bereikt met 386 territoria. In de gemeente Losser is de populatie inmiddels gestegen tot 163 broedparen in 2020. Met deze aantallen behoort de Oldenzaalse stuwwal inmiddels tot een van de beste gebieden voor de Middelste Bonte Specht in Nederland. Als locaties nabij Oldenzaal worden genoemd Koppelboer en Kalheupink. In het km-hok met de Scholtenhaer was dichtheid zelfs 9 terr/100 ha (2014). In Oldenzaal bevinden de spechten zich al tegen de rand van de bebouwde kom en soms zelfs in parken binnen de bebouwde kom (Hulsebos, 2020). Het is dus niet zo verbazingwekkend dat de Middelste Bonte Specht zich net als de Grote Bonte Specht ook af en toe in onze tuin vertoont.

In de eerste jaren kwam er een enkele keer een **Kleine bonte specht** in onze perenboom zitten. Zijn karakteristieke roep (een snel ki-ki-ki..) maakte me op hem attent. Na die tijd zijn

Zoals in deel één van "Over de vogels in een Oldenzaalse stadstuin" al is vermeld, zagen we in de tweede decade van november 2016 voor het eerst een aantal keren een

Middelste bonte specht (foto: Afbeelding 4). in onze tuin. In de eerste en derde decade van november 2019 was hij er weer. Op 5 augustus dachten we ook al een Middelste bonte specht te zien, toen we een Bonte specht zagen met rood boven op de kop en een enigszins roze (lichtrode) broek. Peter Waardenburg wees ons er echter op dat een juveniele **Grote bonte specht** (foto Afbeelding 3) eveneens een rode pet heeft en daardoor te verwarren is met de Middelste bonte specht. De zwarte rand langs de geheel rode kruin en de zwarte streep naar de basis van de snavel

Afbeelding 5: Grote bonte spechten (juveniel links en adult ♀ rechts)

er veel fruitbomen (in 1994 zelfs een kleine boomgaard) uit de omgeving verdwenen. Mogelijk dat dat een oorzaak is van het verdwijnen van deze soort. De eerste waarneming was in 1978. Op 7 januari 1980 kwam er een Kleine bonte specht (♂) enige tijd op een vetbol foerageren. De dagen daarna was hij er ook een aantal keren. De derde waarneming stamt uit 1981, de vierde uit 1985 (in de tweede decade van april) en de laatste uit decade 2 van april 1995.

Door het toenemen van de boomhoogte konden we vanaf 2009 de **Gierzwaluw** ook noteren als bezoeker (doorvlieger) van onze tuin.

In de tweede decade van maart 1996 zag ik aan het eind van de middag dat een **Houtsnip** achterin ons minigraslandje met zijn lange snavel bijzonder bekwaam regenwormen uit de grond aan het peuten was. We zagen de vogel pieren trekken tot de invallende duisternis hem aan ons oog onttrok. De Houtsnip is zowel trekvogel als broedvogel (bijvoorbeeld in Boerskotten) in Nederland. Doordat hij zijn voedsel zoekt in lichtvochtige bossen of in drogere bossen maar dan met een flinke humuslaag maakt vorst zijn voedsel onbereikbaar. Ik herinner me dat na een koude februarimaand met veel vorst in de grond er dooi begon in te zetten. Het ging vanaf eind februari eerst een aantal weken kwakkelen. De Houtsnip die ik in de 2e decade van maart 1996 waarnam werd hier na een koude vriesnacht

Afbeelding 6: Houtsnip

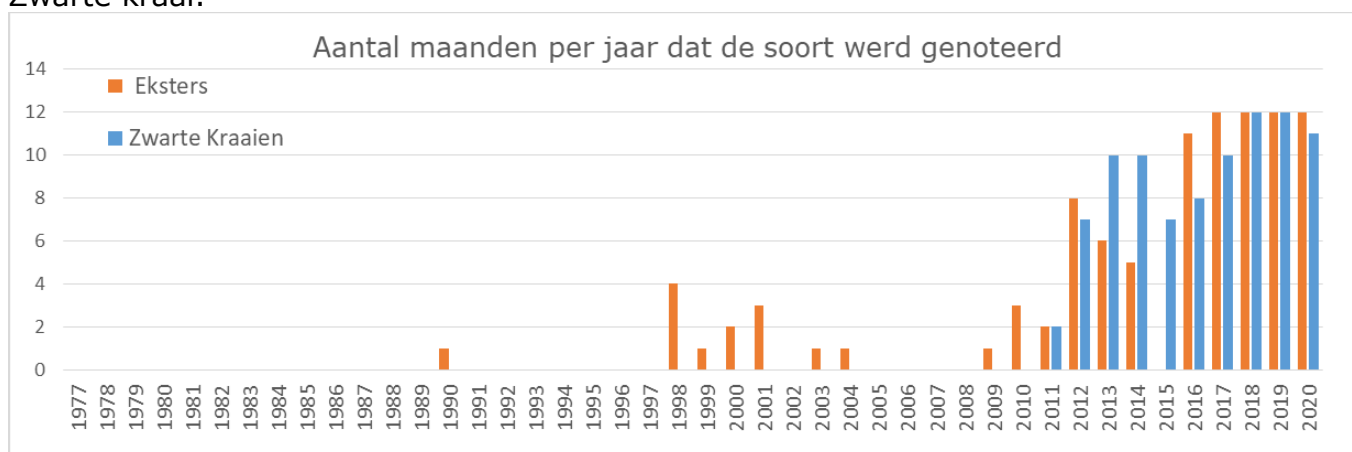
geconfronteerd met een plotseling weer volledig bevroren bodem. Een Houtsnip wil dan nog wel eens de stad of de stadsrand opzoeken omdat het daar meestal warmer is dan in het buitengebied. Onlangs deed zich dit fenomeen opnieuw voor na de sneeuwstorm van afgelopen februari (13 februari 2021). Door de dikke sneeuwlaag gehinderd kon, ondanks zijn lange snavel, de Houtsnip niet aan de kost komen. Ook nu werd de stadsrand opgezocht. De vogel op de foto (Afbeelding 6) was met een vrij harde klap tegen een raam in onze achterkamer gevlogen en daarna enigszins versuft in de sneeuw terecht gekomen. Gelukkig vloog hij na korte tijd weer weg.

Op 4 juni 2002 zagen we een groepje **Barmsijzen** foerageren op de Veldzuring in ons voortuintje. We konden de vogels van ongeveer vier meter afstand goed bekijken en kwamen tot de conclusie dat het een familie ouders met jongen moest zijn. Barmsijzen hadden we tot nu toe alleen in de winter gezien. We ontdekten toen in de vogelgidsen die we gebruikten dat er een **Grote** en een **Kleine barmsijz** in Nederland voorkomen, die echter in het veld moeilijk te onderscheiden zijn. We slaagden er dan ook niet in om vast te stellen om welke van de twee het ging. We legden de vraag voor aan Ben Hulsebos, die ons meldde dat onze veronderstelling van mogelijk onlangs uitgevlogen jongen juist was. "Barmsijzen broeden af

en toe in Twente. Het betrof tot nu toe altijd de Kleine barmsijs". De Grote barmsijs is geen broedvogel in Nederland. In de winter trekken Grote barmsijsen soms massaal vanuit hun broedgebieden in Noord-Europa naar het zuiden en komen dan ook in Nederland terecht (Sovon Vogelatlas van 2018). Omdat de Kleine barmsijsen in de winter rondzwerven in hun broedgebied en moeilijk te onderscheiden zijn van de Grote, hebben wij voor alle winterwaarnemingen de naam Barmsijs gebruikt.

Op zondag 10 december 2017 kwam ik om ongeveer kwart voor zes 's morgens onze huiskamer binnen. Al direct hoorde ik er een vreemd boe-geroep dat uit de richting van de open haard leek te komen. Vreemd, de roetpiet en ook de schoorsteenpiet waren al weer onderweg naar Spanje. Bij de open haard hoorde ik het veel duidelijker: hoeaoe-hoe-hoe-hoe...hoeaoeee.... Het geluid kwam uit de schoorsteen en ik herkende nu de **Bosuil** die blijkbaar bovenop de schoorsteen zat. Hij zat nu met grote zekerheid op ons erf, dus kon worden genoteerd als tuinvogel. Het was niet de eerste waarneming in onze tuin, want al drie keer eerder had ik hem daar gehoord. Het was dan niet altijd even makkelijk om vast te stellen of de uil inderdaad op ons erf zat. Voor het eerst gebeurde dat begin februari 2006. Het duurde vijf jaar voor ik de tweede en derde waarneming kon noteren: midden september en eind november 2011.

In de laatste zijn jaren we de vogels ook in de zomer blijven voeren want Vogelbescherming had daar groen licht voor gegeven. Het aantal waarnemingen van de Grote bonte specht nam zoveel toe dat bijvoorbeeld in mei hij of zij dikwijls meerdere malen per dag verscheen. Maar ook de **Ekster**(grafiek) en de **Zwarte kraai** (grafiek) profiteerden daarvan ondanks het feit dat we om de voerplankjes gaas hadden geplaatst tegen de Houtduif, Kauw, Ekster en Zwarte kraai.

Tot het eind van de twintigste eeuw kwam De **Putter** nog het meest in Oost-Twente voor. Dit was waarschijnlijk een uitloper van de populatie in Duitsland. Na 2000 is de Putter vanuit West-Nederland heel Twente gaan bezetten. We hebben in onze tuin in de periode 1977 tot 2000 de Putter slechts twee keer gezien. Na 2000 is het aantal waarnemingen (17) verdeeld over zeven jaar, een flinke toename dus. De soort heeft een voorkeur voor een kleinschalig cultuurlandschap en groene woongebieden zoals boomgaarden, grote tuinen en braakliggende terreinen.

Ineke hoorde op 14 april 1996 vogelzang die ze toen nog niet direct kon thuis brengen. Het geluid leek op dat van een Heggenmus zei ze, maar was hoger van toon. Helaas hoorde ik niets maar het geluid kwam dichterbij en er vloog een vogeltje naar onze perenboom. Het bleek een **Europese kanarie** te zijn, die ik van zo dichtbij toen gelukkig nog wel goed kon horen en mede daardoor herkennen. Uit een aantekenboekje: Op 28 mei 1980 zat er 8.15 u een exemplaar te zingen op een antenne een paar huizen verderop in onze straat.

De eerste keer dat ik deze vogel waarnam was nog maar enkele jaren eerder tijdens een excursie o.l.v. de Oldenzaler R.(Rudolf) Luiken (1923-2003) naar Bentheim. Al tijdens onze wandeling naar het kasteel wees Rudolf ons op een vogel die in de top van een hoge, nog kale boom uitbundig zat te zingen. De soort is op 1 mei 1940 voor het eerst in Oldenzaal door Rudolf waargenomen. Omdat hij een voor hem onbekende zang niet thuis kon brengen (de vogel was zeer moeilijk te zien), kwam hij na overleg met meester Bernink tot de conclusie dat het vogeltje wel eens een Europese kanarie kon zijn. Ook na raadplegen van enkele vogelboeken. In latere jaren heeft hij de vogel meer in Oldenzaal gezien, ook paartjes. Verschillende waarnemingen zijn gedaan in de buurt van onze woning (o.a. bij villa De Haer en ziekenhuis "Heil der Kranken").

Nr.	Nederlandse naam				
1	Appelvink	16	Glanskop	32	Keep
2	Barmsijs	17	Goudhaantje	33	Kleine Barmsijs
3	Blauwe reiger	18	Goudvink	34	Kleine bonte specht
4	Bonte vliegenvanger	19	Grasmus	35	Kneu
5	Boomklever	20	Grauwe vliegenvanger	36	Koekoek
6	Boomkruiper	21	Groene specht	37	Kokmeeuw
7	Bosuil	22	Groenling	38	Koolmees
8	Braamsluiper	23	Grote bonte specht	39	Koperwiek
9	Draaihals	24	Grote gele kwikstaart	40	Kramsvogel
10	Ekster	25	Grote lijster	41	Kuifmees
11	Europese kanarie	26	Heggenmus	42	Merel
12	Fitis	27	Houtduif	43	Middelste bonte specht
13	Gaai	28	Houtsnip	44	Pimpelmees
14	Gekraagde roodstaart	29	Huisemus	45	Putter
15	Gierzwaluw	30	IJsvogel	46	Ringmus
		31	Kauw	47	Roodborst
				48	Sijs
				49	Sperwer
				50	Spotvogel
				51	Spreeuw
				52	Staartmees
				53	Tjiftjaf
				54	Torenvalk
				55	Turkse tortel
				56	Vink
				57	Winterkoning
				58	Witte kwikstaart
				59	Zanglijster
				60	Zwarte kraai
				61	Zwarte mees
				62	Zwarte roodstaart
				63	Zwartkop

Waargenomen vogels Scholtenhoeklaan 7 van 1977 tot 2020

Oldenzaal, oktober 2021

Tekst: Jacques Bielen, Foto's: Ineke Bielen
Alle foto's zijn gemaakt in onze eigen tuin

Literatuur:

Hulsebos, B en R. Lanjouw, (2021). Broedvogelonderzoek gemeente Losser 2020. *Ficedula* 50(3):

Hulsebos, Ben (2015). *Europese kanarie. Ficedula* 44 (2): 82 – 83.

Hulsebos, Ben (2020). *De Middelste Bonte Specht in Twente 2020. Ficedula* 49 (4): 2 – 5.

Luiken, R, (1953). *De Europese kanarie breidt zich uit. De Levende Natuur* 56 (6): 115 – 118.

Meek, Harm (2015). *Putter. Ficedula* 44 (2): 80 – 81.

ivn natuur
educatie
Oldenzaal-Losser e.o.

Voor alle activiteiten en nieuws van IVN Oldenzaal-Losser e.o. kijk op: www.ivn.nl/oldenzaal-losser-eo.
Volg ons ook op facebook